

ELEVI ROMÂNI LA GIMNAZIUL CATOLIC DIN TÎRGU MUREȘ ÎN SECOLELE XVIII-XIX

Vasile LECHINȚAN¹
lechintan_vasile@yahoo.com

ABSTRACT: About participation of Romanians to the (Roman) Catholic courses of Gymnasiums from Transylvania in eighteenth and nineteenth centuries least known in Romania, historiography phenomenon – although relatively high amplitude – is mentioned only intermittently when calling the biography of great Romanian personalities such as bishops Ioan Giurgiu Pataki, Ion Inochentie Micu-Klein, Peter Paul Aron, Ion Bob Andrei Saguna etc, or Gheorghe Șincai, George Barițiu Avram Iancu, Alexandru Papiu Ilarian, Gheorghe Lazar, Aron Pumnul etc. A significant presence of Romanian students at the Catholic Gymnasium in Targu Mureș is indicated by the original documents from county archives and gymnasium's directories ..

KEYWORDS: secondary school, Romanian personalities, biography.

Frecventarea de către români a cursurilor gimnaziilor (romano-) catolice² dar și reformate și luterane din Transilvania și din alte țări ale

¹ Doctor în istorie; secretar al Filialei Cluj-Napoca a Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române.

² Despre frecventarea de către români, în epocă, a gimnaziilor catolice franciscane din Transilvania, vezi: Vasile Lechințan, *Elevi români la Gimnaziul franciscan din Dej în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în deceniul 3 al secolului XIX*, în *Profesioniștii noștri 10. Corneliu Mihail Lungu la 70 de ani*, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2013, p. 255–278; Vasile Lechințan, *Elevi români la Gimnaziul franciscan din Călugăreni (MS) în anii 1775, 1779, 1781 și 1819*, în *Fascinația trecutului. Omagiu istoricului Simion Retegan la împlinirea vârstei de 75 de ani*, coordonatori Daniela Deteșan, Mirela Popa-Andrei, Mádly Loránd, Editura Mega Cluj-Napoca, Editura Argonaut Cluj-Napoca, 2014, p. 371–380; Vasile Lechințan, *Elevi români la Gimnaziul franciscan din Făgăraș în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, în *Diversitate culturală, realități politice și multiconfesionalism în Transilvania și Banat (Sec. XVIII-XX). Cercetătorului științific Gr. I Dr. Dumitru Suciul la împlinirea vârstei de 70 de ani*, coordonatori Varga Attila, Iosif Marin Balog, Argonaut Cluj-Napoca, 2014, p. 407–412; Vasile Lechințan, *Elevi români ortodocși și greco-catolici la Gimnaziul franciscan din Târgu Mureș în primele decenii ale secolului al XIX-lea*, în *Teologie, Pastorație, Istorie. Omagiu părintelui conferențiar universitar doctor Dorel Man la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca 2014, pp. 655–666.

Imperiului Austriac în secolele XVIII-XIX este cunoscută doar indirect, fiind menționată mai ales în biografia unor mari personalități românești, precum episcopii Ioan Giurgiu Pataki (1680–1727)³, Ioan Inochentie Micu-Klein (1692–1768)⁴, Petru Pavel Aron (1709–1764)⁵, Grigore Maior (1715–1785)⁶, Ioan Bob (1739–1830)⁷, Andrei Șaguna (1808–1873)⁸ etc, sau personalități precum Gheorghe Șincai (1754–1816)⁹, Petru Maior (1756–1821)¹⁰, Avram Iancu (1824–1872)¹¹, Alexandru Papiu-Ilarian

³ A studiat la gimnaziile catolice iezuite din Cluj, Győr și Viena. Dr. Augustin Bunea, în *Enciclopedia Română*, de Dr. Corneliu Diaconovici, vol. II, Sibiu, p. 561, scrie că „Iesuiții 1-au crescut din fragedă copilărie în credința și ritul bisericii latine la școalele lor din Cluj și Sabaria (Steinamanger, Szombathely)”

⁴ A studiat la Gimnaziul catolic iezuit din Cluj. În matricole figurează: *Klein Joannes, Nobilis* și era la internatul numit *Convictus Nobilium*, cf. Varga Júlia, *A Kolozsvári Jezsuita Gimnázium és Akadémia hallgatósága 1641–1773 (1784)* [Studentii Gimnaziului iezuit și ai Academiei din Cluj 1641–1773 (1784)], Budapest, 2007, p. 159.

⁵ A studiat în 1730–1735 la Gimnaziul catolic iezuit din Cluj. În matricole figurează: *Aaron Petrus, Valachus, Transylvanus, Nobilis*, născut în Bistra, comitatul Alba (*Bistrensis ex Com. Albensi*), apoi a studiat în 1736–1738 la Universitatea din Târnavia (azi Trnava, Slovacia) și apoi la Roma, cf. Varga Júlia, *A Kolozsvári Jezsuita Gimnázium és Akadémia hallgatósága 1641–1773 (1784)* [Studentii Gimnaziului iezuit și ai Academiei din Cluj 1641–1773 (1784)], Budapest, 2007, p. 175.

⁶ Dr. Augustin Bunea, în *Enciclopedia Română*, de Dr. Corneliu Diaconovici, vol. III, Sibiu, 1904, p. 171, scrie că Grigore Maior „A studiat mai întâiu în Ungaria, apoi în Cluj, unde absolvă retorică”; nu precizează însă că în Cluj a studiat la Colegiul catolic iezuit în 1737, într-adevăr la clasa de Retică, scris: *Major Gabriel (Gregorius)*, cf. Varga Júlia, *A Kolozsvári Jezsuita Gimnázium és Akadémia hallgatósága 1641–1773 (1784)* [Studentii Gimnaziului iezuit și ai Academiei din Cluj 1641–1773 (1784)], Budapest, 2007, p. 196.

⁷ A studiat în perioada 1758–1764 la Gimnaziul catolic iezuit din Cluj, apoi, în 1774–1777? la Universitatea din Târnavia (azi Trnava, Slovacia). În matricolele clujene figurează: *Babb Joannes, Nobilis*, născut în Orman, comitatul Solnocul Interior (*Orman ex Com. Szolnok Interiori*), cf. Varga Júlia, *A Kolozsvári Jezsuita Gimnázium és Akadémia hallgatósága 1641–1773 (1784)* [Studentii Gimnaziului iezuit și ai Academiei din Cluj 1641–1773 (1784)], Budapest, 2007, p. 262.

⁸ În 1826 a absolvit gimnaziul catolic la călugării piariști din Pesta [azi Budapest, Ungaria].

⁹ A studiat la Colegiul Reformat din Târgu Mureș în 1766, apoi la Gimnaziul iezuit din Cluj în perioada 1770–1771, apoi la Gimnaziul luteran din Bistrița. În matricolele clujene figurează: *Sinkai Georgius*, cf. Varga Júlia, *A Kolozsvári Jezsuita Gimnázium és Akadémia hallgatósága 1641–1773 (1784)* [Studentii Gimnaziului iezuit și ai Academiei din Cluj 1641–1773 (1784)], Budapest, 2007, p. 308

¹⁰ A studiat la Colegiul Reformat din Târgu Mureș (1769–1772) și la Gimnaziul greco-catolic din Blaj (1771–1774).

¹¹ A studiat la Liceul Piarist din Cluj în perioada 1841–1844. În matricolele clujene

(1827–1877)¹², Gheorghe Lazăr (1779–1823)¹³, Aron Pumnul (1818–1866)¹⁴ ș.a. Unul din cele mai cunoscute gimnazii/licee catolice (iezuite, respectiv piariste) din Transilvania, frecventate de români, a fost cel din Cluj¹⁵.

Documente inedite din Arhivele Naționale Mureș, precum și Anuarele gimnaziului ne dezvăluie o perspectivă inedită asupra frecventării de către români a Gimnaziului catolic din Târgu Mureș la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea, fenomen puțin cunoscut în istoria învățământului românesc din Transilvania¹⁶. Cunoaștem acest aspect din documente cu liste de elevi și din cataloage originale păstrate, cu întreruperi, din această perioadă sus-amintită. În Anuarul gimnaziului din 1895 este publicat un tabel al numărului elevilor, din care reiese că la acest gimnaziu catolic (atenție, nu exclusiv romano-catolic) din Târgu Mureș au învățat și români greco-catolici și chiar ortodocși începând din anul 1782 (când erau 20 de greco-catolici români) până în anul 1894–1895 (45 de români), în total în cei 112 ani au învățat 3950 de elevi români la acest gimnaziu din Târgu Mureș. Statistica întocmită în 1895 ne relevă următoarea situație a elevilor de la acest gimnaziu, pe confesiuni, în această perioadă:

figurează: *Jank Abrahamus*, cf. Varga Júlia, *A Kolozsvári Királyi Líceum hallgatósága 1784–1848* [Studentii Liceului regesc din Cluj 1784–1848], Budapest, 2000, p. 232.

¹² M. Strajan, în *Enciclopedia Română*, de Dr. Corneliu Diaconovici, vol. III, Sibiu, 1904, p. 522, scrie că Alexandru Papiu Ilarian „facu studiile secundare la Oșorheiu [azi Târgu Mureș], Blaj și Cluj, unde la 1847 termină și studiile iuridice”. La Cluj a urmat studiile juridice în perioada 1845–1846 și în matricolele clujene figurează: *Pop Alexander*, cf. Varga Júlia, *A Kolozsvári Királyi Líceum hallgatósága 1784–1848* [Studentii Liceului regesc din Cluj 1784–1848], Budapest, 2000, p. 245.

¹³ A studiat la gimnaziile catolice din Sibiu și Cluj. La Liceul Piarist din Cluj a studiat în perioada 1802–1804. În matricolele clujene figurează: *Lázár Georgius, valachus*, din Avrig, scaunul Sibiu, cf. Varga Júlia, *A Kolozsvári Királyi Líceum hallgatósága 1784–1848* [Studentii Liceului regesc din Cluj 1784–1848], Budapest, 2000, p. 88.

¹⁴ A studiat la gimnaziile catolice din Odorheiu Secuiesc, Blaj și Cluj.

¹⁵ O listă aproximativ completă a elevilor români de la această instituție școlară se poate extrage din cele două lucrări ale cercetătoarei Varga Julia, pentru perioada 1641–1848: *A Kolozsvári Jezsuita Gimnázium és Akadémia hallgatósága 1641–1773 (1784)* [Studentii Gimnaziului iezuit și ai Academiei din Cluj 1641–1773 (1784)], Budapest, 2007, respectiv *A Kolozsvári Királyi Líceum hallgatósága 1784–1848* [Studentii Liceului regesc din Cluj 1784–1848], Budapest, 2000.

¹⁶ Vezi, pe această temă, pentru primele decenii ale secolului al XIX-lea, la franciscani: Vasile Lechințan, *Elevi români ortodocși și greco-catolici la Gimnaziul franciscan din Târgu Mureș în primele decenii ale secolului al XIX-lea*, în *Teologie, Pastorație, Istorie. Omagiu părintelui conferențiar universitar doctor Dorel Man la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca 2014, pp. 655–666.

Anul școlar	Total elevi	Romano-catolici	Greco-catolici	Altă confesiune
1782	72	52	20	-
1783	88	61	24	3
1784	76	63	11	2
1785	50	43	5	2
1786	42	35	6	1
1787	41	38	2	1
1788	48	46	2	-
1789	52	43	7	2
1790	62	46	14	2
1791	62	54	8	-
1792	55	41	13	1
1793	44	34	9	1
1794	64	45	17	2
1795	72	56	14	2
1796	83	60	20	3
1797	66	54	10	2
1798	74	60	12	2
1799	92	74	15	3
1800	86 [corect 87]	67	18	2
1801	101 [corect 102]	75	26	1
1802	120	93	24	3
1803	100	67	30	3
1804	136	91	40	5
1805	133	91	37	5
1806	134	98	30	6
1807	94	60	30	4
1808	110	90	19	1
1809	139	111	24	4
1810	102	81	19	2
1811	106	64	41	1
1812	86	62	23	1
1813	91 [corect 81]	57	23	1
1814	93	74	17	2
1815	90	68	20	2
1816	90	69	19	2
1817	57	45	12	-

Anul școlar	Total elevi	Romano-catolici	Greco-catolici	Altă confesiune
1818	68	50	18	-
1819	95	75	20	-
1820	101	74	25	2
1821	132 [corect 122]	100	19	3
1822	120	93	25	2
1823	126 [corect 116]	95	19	2
1824	146 [corect 143]	89	50	4
1825	142 [corect 143]	85	56	2
1826	144	86	56	2
1827	145	77	64	4
1828	138	60	76	2
1829	142 [corect 141]	72	60	9
1830	143 [corect 175]	73	65	5
1831	131	65	62	4
1832	148	65	80	3
1833	177 [corect 175]	91	70	14
1834	157	72	75	10
1835	161	71	75	15
1836	151 [corect 152]	74	66	12
1837	183	84	91	8
1838	172	78	84	10
1839	169	61	99	9
1840	149	63	77	9
1841	142	62	68	12
1842	142	58	66	18
1843	150	60	70	20
1844	124	63	51	10
1845	143	65	71	7
1846	150	69	71	10
1847	161	74	66	21
1848	149	63	68	18
1849	-	-	-	-
1850	43	36	7	-
1851	61	44	16	1
1852	66	50	15	1

Anul școlar	Total elevi	Romano-catolici	Greco-catolici	Altă confesiune
1853	77	51	25	1
1854	78	40	29	9
1855	92	47	38	7
1856	105	56	39	10
1857	117	57	46	14
1858	70	42	24	4
1859	99	54	35	10
1860	101 [corect 91]	62	24	5
1861	129	80	40	9
1862	135	79	50	6
1863	147	81	51	15
1864	141	75	50	16
1865	114	69	41	4
1866	109	57	46	6
1867	124	75	35	14
1868	130	83	37	10
1869	137	85	39	13
1870	118	65	44	9
1871	92	60	25	7
1872	82	40	36	6
1873	87	58	22	7
1874	91	50	29	12
1875	111	89	13	9
1876	120	75	31	14
1877	121	76	31	14
1878	109	70	27	12
1879	121	76	31	14
1880	124	66	44	14
1881	114	66	37	11
1882	92 [corect 82]	59	19	4
1883	98	66	23	9
1884	108	79	24	5
1885/1886	112	89	13	10
1886/1887	129	104	19	6
1887/1888	138	100	25	13
1888/1889	139	105	26	8
1889/1890	139	101	28	10

Anul școlar	Total elevi	Romano-catolici	Greco-catolici	Altă confesiune
1890/1891	162	113	34	15
1891/1892	176	127	35	14
1892/1893	175	125	36	14
1893/1894	174	117	39	18
1894/1895	208	129	48	31

În total, după calculul oficial din Anuar, a frecventat acest gimnaziu, în perioada sus-amintită, un număr de 12 637 elevi, din care 6879 erau romano-catolici, 3950 greco-catolici și 808 de altă confesiune (ortodocși, reformați etc). Din totalul elevilor, 2114 erau localnici (din Târgu Mureș), 4832 din comitatul Mureș-Turda, 1937 din comitatele Târnava Mică și Târnava Mare, 1167 din comitatele Cojocna (Cluj) și Turda, 952 din comitatul Ciuc, 508 din comitatele Trei Scaune și Brașov, 406 din comitatul Odorhei, 369 din comitatul Alba de Jos, 125 din comitatul Solnoc-Dăbâca, 121 din comitatul Hunedoara, 60 din comitatele Sibiu și Făgăraș, 103 din alte comitate și 33 din afara țării¹⁷. Se observă că în anii 1828, 1832, 1835, 1837–1843, 1845–1846 și 1848 frecventau acest gimnaziu mai mulți greco-catolici români decât romano-catolici (maghiari, germani, secui etc). Aici se pot adăuga și elevii români ortodocși.

Printre personalitățile care au învățat la acest gimnaziu figurează și:

– *Vasile Turcu*, viitor tribun și martir al Revoluției Române, executat la Cluj în octombrie 1848, scris în matricola din 1799: *Basilus Török, Valachus*, din Săcalu de Câmpie (azi Bărboși), comitatul Turda¹⁸;

– *Iosif Manfi*, născut la Teaca în anul 1791, cu studii secundare la Blaj și Târgu Mureș, iar la Cluj a studiat logica și fizica. A fost unul dintre profesorii ardeleni aduși de Mitropolitul Veniamin, Gheorghe Asachi și vornicul Mihail Sturdza la Seminarul de la Socola, în 1820, unde a predat limba și literatura latină. Este scris în matricola din 1807: *Josephus Manfi, Val[achus]*, din Blaj¹⁹;

– *Grigore Moldovan*, viitor profesor de limba germană la Liceul din Blaj, cel care l-a luat în grijă, în 1842, pe viitorul prefect și martir Constantin

¹⁷ „A marosvásárhelyi róm. kath. gymnasium értesítője az 1894–95-ik iskolai évről” [Anuarul Gimnaziului romano-catolic din Târgu Mureș din anul școlar 1894–95]. Karácson Márton, Tipografia Adi Árpád, 1895.

¹⁸ Serviciul Județean Mureș al Arhivelor Naționale, Fondul Gimnaziul romano-catolic de băieți Târgu Mureș, dos. 35.

¹⁹ Ibidem, dos. 40.

Romanu-Vivu, figurează în matricola gimnaziului în anul 1822: *Gregorius Moldvai, valach[us] libertin[us] ex Szász Péntek* [azi Pinticu, BN], din comitatul Cojocna, și beneficia de Fundația Babiana (a episcopului Bob, instituită la acest gimnaziu)²⁰.

O cercetare viitoare a tuturor numelor elevilor români care frecventau această instituție va scoate la lumină și alte personalități care s-au afirmat ulterior în istoria și cultura românească.

Este deosebit de interesantă participarea românească la acest sistem de învățământ și demersurile micii nobilimi și a preoțimii de la țară, dar și a târgoveților din târgul cu tendințe de oraș, Târgu Mureș, în special a uniților/greco-catolicilor dar și a ortodocșilor, de a-și trimite copiii la școli mai înalte.

²⁰ Ibidem, dos. 40.